

Základní pedagogické pojmy

Student střední pedagogické školy musí rozumět a umět používat základní pedagogické pojmy

abstrakt – stručný výtah který popisuje podstatné složky jeho obsahu

adaptace – proces přizpůsobení se něčemu, např. sociálním podmínkám

ADHD - syndrom poruchy pozornosti spojený s hyperaktivitou

Afekt - přehnaná reakce na nepříznivé vnější podněty provázená bouřlivými motorickými projevy

alternativní škola - všechny druhy škol (soukromé, veřejné, státní), které se odlišují od hlavního proudu standardních škol určité vzdělávací soustavy (Waldorfská škola, Daltonská soustava, Montessori pedagogika, Jenský plán, Začít spolu, Step by step, Škola bez ročníku ....)

andragogika – výchova a vzdělávání jedinců v ekonomicky produktivním věku

anticipace – předjímání; chování založené na očekávání nějakého jevu nebo skutečnosti vede často k tomu, že tento jev nebo skutečnost opravdu nastane

aprobace - způsobilost učitele vyučovat na určitém stupni nebo typu školy či určitým vyučovacím předmětům

autoagresivita - agresivita směřující směrem k sobě

autoedukace – sebevýchova, jedinec sám stanovuje cíle, vybírá učivo, volí metody, motivuje sám sebe, řídí a kontroluje sám sebe

Bílá kniha - základní koncepční a programový dokument v oblasti vzdělávací politiky formulovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy

Bloomova taxonomie cílů – hierarchicky uspořádaný systém cílů výuky a klíčových sloves pro správnou formulaci cílů – znalosti, porozumění, aplikace, analýza, syntéza a hodnotící posouzení

cíle výchovy – ucelená představa, ideál, předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze získat výchovou; základní dělení na kognitivní, psychomotorické a afektivní výukové cíle

činitelé výchovy – faktory, které pozitivně či negativně ovlivňují výchovně-vzdělávací proces; rozlišujeme tři činitele pedagoga, vychovávaného jedince a výchovné prostředky

dedukce – je proces usuzování, ve kterém se od předpokladů (premis) dochází k závěru, přičemž odvozování je jisté, nikoliv jen pravděpodobné

diagnostika - poznávací proces zaměřený na získání co nejhlubších a nejkomplexnějších poznatků o diagnostikovaném objektu (osobě); výsledkem diagnostiky je diagnóza

didaktika – jedna ze základních pedagogických disciplín zabývající se teorií vyučování

diferenciace – rozdělení žáků do skupin podle úrovně nějakého měřítka (např. schopnosti, znalosti)

disertace – písemná vědecká práce vyžadovaná k získání akademického titulu či vědecké hodnosti

dramatická výchova – učení přímým prožitkem a vlastní zkušeností v jednání, nabývání životní zkušenosti společným řešením problému (situace) nejen intelektem, ale i intuicí, a to se zapojením těla a emocí

edukace – jakákoliv situace za účasti lidských subjektů při nichž probíhá nějaký edukační proces, dochází tedy k nějakému druhu učení; chápána jako proces sjednocující výchovu a vzdělávání

edukátor – výchovný činitel, který v průběhu edukace předává informace, učí; ve výchovně vzdělávacím procesu většinou pedagog, učitel, rodič, vychovatel

edukant - výchovný činitel, který v průběhu edukace přijímá předávané informace, učí se; většinou žák, dítě, dospělý

edukační procesy – činnosti lidí při nichž se nějaký subjekt učí a jiný subjekt mu toto učení zprostředkovává

edukační prostředí – jakékoliv prostředí v němž probíhá nějaký řízený proces učení

ekologická výchova – výchova k ochraně životního prostředí, k tvorbě takových podmínek života lidí, které neohrožují přírodu, živočichy a zvířata a nedevastují přírodní zdroje

e-learning – různé druhy učení podporovaného počítačem, zpravidla s využitím moderních technologických prostředků

enkulturace – proces, jehož prostřednictvím si jedinec v průběhu svého života osvojuje kulturu dané společnosti

emoční inteligence - Schopnost rozpoznat a zvládat své emoce a umění vcítit se do emocí ostatních jedinců (empatie) a na základě těchto dovedností rozvíjet schopnost sebemotivace k jakékoli činnosti a uspokojivě zvládat mezilidské vztahy

etapy výchovy – souslednost postupů a činností má celkem pět fází - počáteční pedagogická diagnóza → pedagogická analýza obsahu výchovy → pedagogické projektování a motivace → regulace učení žáka → výsledná, výstupní diagnóza

evaluace – hodnocení výsledků a fungování škol na základě přesných ukazatelů a procedur monitorování

formativní hodnocení – hodnocení průběžné, jehož cílem je získat informace o průběhu procesu, jevu, o aktuálním stavu, momentální výkonnosti

formy výchovy – prostředky, způsob organizace výuky vztahující se k uspořádání prostředí, způsobům organizace činností učitele a žáků; rozlišujeme školní, mimoškolní, rodinnou a sebevýchovu

frontální vyučování – tradiční způsob vyučování v němž učitel pracuje hromadně se všemi žáky ve třídě jednou společnou formou

gerontagogika – obor pedagogiky zabývající se vzděláváním a učením lidí v ekonomicky postaktivním věku, univerzita třetího věku

grafomotorika - druh jemné motoriky, specifická pohybová aktivita při grafických projevech, např. při kreslení, psaní a rýsování

habilitace – dosažení nebo udělení práva přednášet na vysoké škole jako docent

hendikep (handicap) - Nevýhoda (znevýhodnění) jako důsledek zdravotního postižení omezuje člověka v běžných životních úkonech, snižuje jeho výkonnost, dosahování vzdělávacích i společenských cílů, narušuje sociální vztahy a kvalitu života

heterogenní skupina - skupina s odlišným, nestejnorodým složením

homogenní skupina - skupina vnitřně stejnorodá (genderově - chlapci, dívky, věkově, atd.)

inovativní školy – škola v níž se uplatňují některé inovace ve vzdělávání, odlišnosti od standardních vzdělávacích obsahů, forem učení a vyučování, hodnocení výkonu žáků a vztahů mezi učiteli a žáky

inteligence – soubor dispozic umožňujících řešit problémy; vícesložková mentální kapacita

interakce – vzájemné působení jedinců, skupin, velkých společenství na sebe navzájem

interiorizace – zvnitřňování, začleňování myšlenek, postojů, norem do psychiky jednotlivce

intervence - volně se dá přeložit jako vnější zásah do nějakého procesu za účelem jej ovlivnit, změnit

klasifikace – forma hodnocení vzdělávacích výsledků a chování žáka, vyjádřená kvantitativně hodnotícím stupněm nebo verbálně hodnotícími výroky

klíčové kompetence – soubor požadavků na vzdělávání, zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích

kompetence učitele – soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání

kompetence žáka – cílem školního vzdělávání není jen osvojování poznatků a dovedností, ale i vytváření způsobilostí přesahující do mimoškolního prostředí

komunikace – sdělování, dorozumívání mezi lidmi

kurikulum – vzdělávací program, projekt, plán; průběh studia a jeho obsah

kvalifikace – způsobilost pro vykonávání určitého povolání nebo pracovní činnosti

lateralita -přednostní používání jednoho z párových orgánů; typy laterality: leváctví, praváctví, ambidextrie (nevyhraněná lateralita)

malotřídní škola – škola, v níž jsou žáci dvou či více ročníků vyučováni ve společné učebně

metody pedagogického výzkumu – dotazník, anketa, pozorování, experiment

motorika - Hybnost, soubor pohybových činností řízených nervovou soustavou a uskutečňovaných kosterním svalstvem. Hrubá motorika (zajišťována velkými svaly – např. chůze). Jemná motorika (zajišťována činností drobných svalů), např. grafomotorika (pohybová aktivita při psaní a kreslení), mimika (pohyby obličeje)

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, základní řídicí a výkonný orgán státní správy zabývající se školstvím

neverbální komunikace - souhrn mimoslovních sdělení, která vyjadřujeme beze slov či spolu se slovy jako doprovod slovní komunikace

pedagog – odborník v pedagogické vědě, nejčastěji učitel, v různých typech a stupních školy

pedagogická dokumentace – soubor legislativně předepsaných dokumentů, které stanovují podmínky a pravidla fungování vzdělávacích institucí a výchovných zařízení

pedagogická evaluace – zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému

pedagogika – věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti

pedagogické principy – nejjobecnější požadavky (normy) optimalizující výchovně-vzdělávací činnost, výchovně-vzdělávací zásady

pedagogicky adaptované prostředí – pedagogicky změněné či přizpůsobené prostředí, většinou školní

pedeutologie – nauka o učiteli

personalizace – proces stávání se osobností

podmínky výchovy – soubor činitelů, které ovlivňují průběh a výsledky vyučovací činnosti učitele; rozlišujeme podmínky vnitřní a vnější

povinná školní docházka – začíná podle zákona počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku

prevence – soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně-patologickým jevům; rozlišujeme primární prevenci (celá populace), sekundární (rizikové skupiny a jednotlivci) a terciární (minimalizování následků nebo pokračování nežádoucích jevů)

prostředky výchovy – předměty, vlastnosti, vztahy i procesy, kterých subjekt ve výchovně vzdělávacím procesu využívá, aby dosáhl svého cíle; zařazuje se vyučování, pedagogicky adaptované prostředí, sdělovací prostředky, práce, hra, umění, sport a kolektiv

předškolní pedagogika – preprimární pedagogika, vědní obor, který se zabývá teorií a praxí

výchovy a vývoje dětí v předškolním věku v rodině a zvláště v zařízeních předškolní výchovy

případová studie – výzkumná metoda v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ; je detailně popsán a vysvětlován

psychohygienu – interdisciplinární obor vycházející z poznatků medicíny, psychologie, filozofie a další

psychomotorika - pohybové aktivity člověka, které jsou projevem jeho psychických funkcí a psychického stavu

rámcový vzdělávací program – RVP, kurikulární dokument vymezující cílové zaměření vzdělávání na daném stupni / pro daný obor vzdělávání a očekávané výstupy

reformní pedagogika – souhrnné označení pro různé teoretické koncepce a praktické snahy vytvářející modely alternativního a inovativního školství

rekvalifikace – změna dosavadní kvalifikace uchazeče o zaměstnání, kterou je potřebné zajistit předáním nových znalostí a dovedností teoretickou nebo praktickou přípravou

reedukace – přeučení, speciálně-pedagogické metody, kterými se zlepšuje výkonnost v oblasti postižené funkce

skryté kurikulum – zkušenosti žáků v reálném životě školy, které nejsou postižitelné ve vzdělávacích programech a ve formálním kurikulu

socializace – celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak díky tomu do společnosti

sociální učení – učení, které se uskutečňuje v sociálních situacích, v interakci s jinými lidmi

speciální pedagogika – vědní obor, který se zabývá teorií a praxí rozvoje, výchovy a vzdělávání jedinců postižených různými nedostatky tělesnými, smyslovými, duševními nebo poruchami chování

speciálněpedagogická centra – SPC, školské zařízení, které zabezpečuje pedagogickou a psychologickou péči dětem a žákům se zdravotním postižením

specifické vývojové poruchy učení – SVPU, skupina poruch při mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, počítání, poruchy soustředění

standarty – soubor základních dokumentů, kterými se má řídit odpovídající instituce; Standard středoškolského odborného vzdělávání, Standard základního vzdělávání

syndrom CAN - Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

školní didaktika – didaktická teorie, která je zaměřena na problematiku vyučování a učení v

určitému druhu či stupni školy

ŠVP - školní vzdělávací program

učební styl – individuální způsob osvojování poznatků

učební osnovy – normativní pedagogické dokumenty stanovující cíle, vymežující obsah, rozsah, posloupnost a distribuci učiva vyučovacích předmětů do jednotlivých ročníků a časových úseků vyučování

učební plán – normativní pedagogický dokument, konkretizující obsah vzdělávání a jeho organizační rámec na určitém stupni / typu školy; vymezuje soubor vyučovacích předmětů, časové dotace a zařazení předmětů do ročníků

učebnice – druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci mezi vychovávaným jedincem a pedagogem

učení – psychický proces který je rozhodujícím faktorem v adaptaci člověka na jeho přírodní i společenské prostředí

učivo – věcný obsah učení, učební látka a zahrnuje souhrn vědomostí a dovedností, které si má žák osvojit, získat je a dokázat je použít v normálním životě

výchova – činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání „duchovního majetku“ z generace na generaci; je hlavní složkou procesu socializace (= lidský jedinec se v průběhu života zespolečňuje); záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti

výchova přímá – intencionální, za bezprostředního pedagogova působení na jedince

výchova nepřímá – funkcionální, ovlivňování rozvoje osobnosti vhodně adaptovaným prostředím

výchova v užším slova smyslu – pojetí výchovy z hlediska jejích jednotlivých složek výchovně-vzdělávacího procesu

výchova v širším slova smyslu – obecně zahrnující všechny složky a specifika edukace

výchovné metody – způsob jakým je ve výchovně-vzdělávacím procesu dosahováno určitých cílů; dělíme je na metody výchovné, vyučovací a vědecko-výzkumné

vyučování – druh lidské činnosti spočívající v interakci učitele a žáků, jejímž základem je záměrné působení na žáky tak, aby u nich docházelo k učení

vzdělávání – proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování

vzdělávací cíle – výroky, které vyjadřují záměry vzdělávání a účely, k nimž má vzdělávání směřovat

vzdělávací standardy – povinné požadavky, které musí splnit žáci na určitém stupni školy v určitém ročníku